

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44

Haziran 2016 June 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALİ EKREM BOLAYIR'IN LİSÂN-I OSMÂNÎ ADLI MANZUM ESERİ VE BU ESERDE OSMANLI
TÜRKÇE'Sİ ÜZERİNE DİLE GETİRDİĞİ GÖRÜŞLERİ
ALİ EKREM BOLAYIR'S POETIC WORK, LİSÂN-I OSMÂNÎ (THE OTTOMAN LANGUAGE), AND HIS
OPINIONS ON OTTOMAN TURKISH

Zübeyde ŞENDERİN*

Öz

Ali Ekrem Bolayır, Servet-i Fünûn topluluğuna mensup edebiyatçılardan biridir. Çok değişik türlerde eserler vermiş olan Ali Ekrem Bolayır'ın bilhassa İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra toplumsal konulara eğilimi artmıştır. Dil bahsi de pek çok eserinde önemle üzerinde durduğu konulardan biridir. *Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* (1912), *Lisân-ı Edebiyyât* (1914), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri* (1915-1916), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri - Nesir Kısmı* (1916-1917), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri - Mesâlik-i Edebiyye* (1917-1918), *Şerh-i Mütûna Medhal* (1928), *Lisânımız* (1930) dil üzerine görüşlerini dile getirdiği eserlerdendir. *Lisân-ı Osmânî* (1914) ise bütünüyle manzum olarak kaleme alınmış ve Osmanlı Türkçesi'nin gücü ve ifade kabiliyetini kanıtlama çabası ile yazılan, ayrıca dilde sadeleşme üzerine düşüncelerini de dile getirdiği bir eserdir.

Bu makalede Ali Ekrem Bolayır'ın *Lisân-ı Osmânî* adlı eseri içerik açısından değerlendirilirken dil hakkındaki görüşleri tespit edilecek ve metnin Lâtin harflerine tam bir aktarımı verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Türkçesi, Dil, Edebiyat, Şiir.

Abstract

Ali Ekrem Bolayır was a man of letters and a member of Servet-i Fünûn (the Wealth of Sciences) community. Having created works in a wide variety of genres, Ali Ekrem Bolayır showed increased concern with social issues, especially after the announcement of the Second Constitutional Era. The language issue was one of the subjects he emphasized in his many works. *Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* (The History of Ottoman Literature) (1910), *Lisân-ı Edebiyyât* (The Language of Literature) (1914), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri* (Literary Theory Courses) (1915-1916), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri-Nesir Kısmı* (Literary Theory Courses-Prose Volume) (1916-1917), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri-Mesâlik-i Edebiyye* (Literary Theory Courses-Ways Of Literature) (1917-1918), *Şerh-i Mütûna Medhal* (Introduction to the Annotation of Texts) (1928), *Lisânımız* (Our Language) (1930) are among the works in which he expressed his opinions on language. *Lisân-ı Osmânî* (The Ottoman Language) (1914) was written poetically in an effort to prove the power and expression capability of Ottoman Turkish and to express his opinions on language simplification.

This article evaluates Ali Ekrem Bolayır's article, *Lisân-ı Osmânî* (The Ottoman Language), contextually while identifying his opinions on language and providing a full Romanization of the text.

Keywords: Ottoman Turkish, Language, Literature, Poem.

Ali Ekrem Bolayır (1867-1937), Servet-i Fünûn nesline mensup olmakla birlikte, İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet sonrasına kadar uzanan geniş bir tarihsel süreç içinde eser vermiş edebiyatçılarımızdan biridir. Tanzimat edebiyatının önde gelen şairlerinden Namık Kemâl'in oğludur ve bu özelliği onun biyografisinin en dikkati çeken ve sürekli yinelenen yönüdür. Meslek hayatı ise resmî olarak İkinci Abdülhamit devrinde Mâbeyn'de başlamış, değişik kademelerde ve yerlerde hayatının sonuna değin de devam etmiştir.¹

Şiir, tiyatro, tenkit gibi değişik türlerde eserler vermiş olan Bolayır'ın edebî üretimi içinde dil bahsinin ayrı ve yoğun bir yer tuttuğu bilinmektedir. Dil bahsine ilgisi ve değişik eserleriyle bu bahisle ilgili düşüncelerini dile getirmesi, Servet-i Fünûn gibi dil anlayışları nedeniyle hem çağdaşları hem de sonraki nesillerce epeyce eleştirilmiş² bir edebî topluluğun mensubu olmasının sonuçlarından biri gibi görülebilirse

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Ali Ekrem Bolayır'ın ayrıntılı hayat hikâyesi pek çok kaynaktan yer almakla birlikte İsmail Parlatır tarafından kaleme alınan monografi, yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerine bütün bilgilerin derli toplu verildiği tek müstakil çalışmadır. Bu kitapta Parlatır, Bolayır üzerine kaleme alınmış önceki çalışmaları anmakta, bunlar arasında ikisine özellikle dikkat çekmektedir: İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*'nde yer alan biyografisinin, bizzat Bolayır tarafından verildiği için güvenilir olduğunu vurgulamaktadır (1987: 68). Sonraki çalışmalar içinde de bilhassa Kenan Akyüz'ün *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*'nde hem biyografik bilgilerin hem de eserlerinin tam olarak dikkatle aktarıldığını ifade etmektedir (1987: 69-70). Sonraki yıllarda kaleme alınan çalışmalardan Kayahan Özgül tarafından Latin harflerine aktarılan ve *Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları* adı ile yayınlanan eser de, yine bizzat kendi dilinden yazarın biyografisine dair çok değerli katkılar sağlamış önemli bir kaynak olarak göze çarpmakta ve sık sık atıf yapılmaktadır. Alim Gür tarafından kaleme alınan "Ali Ekrem Bolayır Biyografisine Katkılar" başlıklı makalede ise, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivi'nde bulunan Ali Ekrem Bolayır'a ait kimi mektuplar Latin harflerine aktarılmıştır. Bu makalede de yazar üzerine daha önce yapılmış bütün çalışmalar ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

² Daima Osmanlı Türkçesi'nin yanında yer alan Ali Ekrem bilindiği üzere ironik biçimde topluluğun dağılma sürecinde çok etkili olan "Şiirimiz" başlıklı yazısında, topluluğa mensup şairleri biçim, dil ve içerik bağlamlarında isim vererek ayrıntılı biçimde tenkit etmiştir. Bu yazı ve etkileri üzerine Fatih Andı tarafından "Devrin Edebiyatçıları'nın Mektupları Işığında Ali Ekrem'in Şiirimiz Makalesi ve Neticeleri" başlığı ile ayrıntılı bir yazı kaleme alınmıştır (1998: 47-69).

de, esasen neredeyse Tanzimat edebiyatıyla başlayan bu tartışmalarda hemen hemen her ismin bir safta yer aldığı görülmektedir. Edebî üretimi içinde daima Osmanlı Türkçesi'ni benimsediği ve savunduğu görülen Bolayır'ın, kimi resmî görevlerinde bu konu ile ilgili çalışmalar yaptığı da bilinmektedir: İstanbul'da Dârülfünûn'da müderris olarak görev yaparken "Nazariyyât-ı Edebiyye" (1912-1919) ve "Şerh-i Mütûn" (1923-1933) derslerini verdiği, Maârif Nezâreti'ne bağlı olarak çalışan Tedkikât-ı Lisâniyye heyetinin Sarf ve İmlâ Encümeni'nin başkanlığını yürüttüğü bilinmektedir (Parlatır, 1992: 275; Gür, 2004: 357). Dil üzerine kaleme aldığı hemen her çalışmada Osmanlı Türkçesi'nin yanında görüşler ifade etmiş olmasına rağmen şiirleri içinde ilk dikkati çeken olan ve Türk-Yunan Harbi (1897) münasebetiyle Servet-i Fünûn dergisinin bir özel sayısında yayınlanmış olan "Vasiyet" adlı şiirinde yer yer oldukça doğal bir dil kullandığı da ifade edilmektedir (Parlatır, 1992: 276).

Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye (1910), *Lisân-ı Edebiyyât* (1914), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri* (1915-1916), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri - Nesir Kısmı* (1916-1917), *Nazariyyât-ı Edebiyye Dersleri - Mesâlik-i Edebiyye* (1917-1918), *Şerh-i Mütûna Medhal* (1928) ve *Lisânımız* (1930) gibi dil üzerine düşüncelerini dile getirdiği eserlerinden³ biri de *Lisân-ı Osmânî*'dir.⁴ Milâdî 1914 yılında yayınlanan bu metin, Genç Kalemler topluluğunun "Yeni Lisan" adı altında gerçekleştirdiği, yazı dili ile konuşma dilini birbirine yaklaştırma amacını güden ve edebî çevrelerde hem şiir hem de nesir alanında baskın edebî eğilim haline gelerek oldukça başarılı olan anlayışın, dilde sadeleşme temeline ilerleyen düşünceleri üzerine kanaatlerini değişik bağlamlarda dile getirdiği bir eserdir.⁵

Bu makalede ise *Lisân-ı Osmânî*'nin Millî Kütüphane'de mevcut olan nüshalarından biri üzerinde okuma ve inceleme çalışması yapılmıştır. Mevcut nüsha, Zerâfet Matbaası basımı, Hicrî 1332 tarihini

³ Burcu Özeydin, *Ali Ekrem Bolayır'ın Dergi ve Gazetelerde Yayınlanmış Yazıları* başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde Ali Ekrem'in dergi ve gazetelerde kalmış dil ve edebiyat yazıları ile beraber hikâyelerini de tespit etmiş ve içerikleri hakkında bilgi vermiştir. Özeydin'in özellikle dil ve edebiyat bahsi üzerine kaleme alındığını tespit ettiği yazılar şunlardır: *Servet-i Fünûn* dergisinde dil ve edebiyat üzerine düşüncelerin dile getirildiği "Musâhabe-i Edebiyye" köşesindeki 11 ve 12 numaralı yazılar; Servet-i Fünûn topluluğunun dağılma sürecinde oldukça etkili olan "Şiirimiz" başlıklı yazının hem *Servet-i Fünûn*'da Tevfik Fikret tarafından sansürlenene eksik, hem de *Mâlûmât*'ta yayınlanan tam versiyonu; "Eş'âr-ı Cedide"; daha önce Fransızca olarak yayınlanan "Türk Edebiyatının Bugünkü Vaziyeti" başlıklı yazı; *Servet-i Fünûn*'dan ayrıldıktan sonra *Mâlûmât*'ta yayınladığı "Musâhabe-i Edebiyye'ye Cevâb" başlıklı iki yazı; "Servet-i Fünûn'a"; "Cevâb", *Lisânımız* adlı eseri üzerine yapılan eleştirilere cevap vermek üzere kaleme alınan "Küçük Bir Tenkide Küçük Bir Cevâb" ve "Lisânımız". Özeydin'in tespitine göre, kişi ve eser tenkitleri içeren diğer yazılarında da dil bahsine yöneldiği görülmektedir (2012: 20-84).

⁴ Bu metin üzerine görebildiğimiz kadariyle bugüne değin yapılan tek inceleme Onur Akbaş'a ait "Lisân-ı Osmânî Üzerine Bir İnceleme" başlıklı makaledir (2013: 677-684).

Onur Akbaş tarafından kaleme alınan sekiz sayfalık bu incelemenin iki buçuk sayfası Türkçe ve İngilizce özet bölümleridir. Makale "özet" kısmı hariç, "Giriş", *Lisân-ı Osmânî*'nin İncelenmesi", "Sonuç" ve "Kaynakça" bölümlerinden oluşmaktadır. "Giriş" bölümü iki sayfadır ve Ali Ekrem Bolayır'ın hayatı ve eserleri hakkında özet bölümünde verilen bilgilerin tekrarını içermektedir. "Lisân-ı Osmânî'nin İncelenmesi" başlıklı bölüm iki buçuk sayfa kadardır. Bu bölümde sadece, Ali Ekrem'in Osmanlı Türkçe'sinin gücünü kanıtlamak için başka şairlerden seçtiği metinlerin hangileri olduğu bilgisi verilmekte ve bu metinler üzerine yorumlar yapılmaktadır. Metinler üzerine alıntılar da tamamen, Ali Ekrem'in alıntıladığı metinlerden kısa parçalarıdır: Fuzûlî'den iki beyit ve Nefî'den iki beyit, Nedim'in gazelinin tamamı, Namık Kemâl'den iki beyit, Abdülhak Hâmit'ten bir beyit ve Tevfik Fikret'ten bir bent. Dolayısıyla bu incelemede metnin Ali Ekrem'e ait telif bölümlerinden hiçbirisi bulunmamaktadır. Şairin bu alıntılarla Osmanlı Türkçe'sinin övgüsünü yaptığı yorumu yapılmaktadır. "Sonuç" bölümünde de, Ali Ekrem'in Tevfik Fikret'ten alıntıladığı bentten yola çıkarak, Fikret'in sanatçı kimliği üzerine çelişkili kanaatlere sahip olduğu bilgisi verilmektedir. Burada da bütün metnin Osmanlı Türkçe'sini övmek amacıyla yazıldığı genel kanaati tekrarlanmaktadır. Makalenin son sayfası ise "Kaynakça"ya ayrılmıştır. Bu makalede metnin Latin harflerine aktarımı bulunmamaktadır.

⁵ İsmail Parlatır, Ali Ekrem Bolayır üzerine yazdığı monografik eserde, iki ayrı yerde *Lisân-ı Osmânî*'de yazarın dilde sadeleşme üzerine düşüncelerine yer verdiğine dikkati çekmekte ve metinde dile getirilen görüşlerin bir özetini vermektedir. *Lisân-ı Osmânî*'den bahsedilen ilk bölüm "Sanat, Edebiyat, Dil Hakkındaki Görüşleri" altbaşlığı içinde yer almaktadır. Bu bölümde manzum metnin Ali Ekrem'e ait telif bölümlerinden yirmi dört mısra alıntılanmakta ve içeriği değerlendirilmektedir (1987: 16-17). Parlatır, Ali Ekrem'in genel olarak dilde sadeleşmeye karşı bir görünüm sergilediğinin açık olduğunu, ama daha çok "aşırı Türkçecilere ya da dilde özleştirilmecilere karşı çıktığı"nu vurgulamaktadır (1987: 17). Parlatır, Ali Ekrem'in Cumhuriyet sonrası kaleme alınmış olan *Lisânımız* başlıklı eserinde de, *Lisân-ı Osmânî*'de dile getirdiği kimi görüşleri aşağı yukarı yinelediğini ortaya koyar. *Lisânımız*'da da, farklı kültürel düzeyde değişik halk zümreleri olduğundan, halk dili derken hangisini esas almak gerektiği sorusuna cevap vermek gerektiğinden söz etmektedir. Benzer bir durum Fransız dili içinde de yaşandığını örneklerle anlatır. Diğer lehçelerden kelime almanın doğru olmadığını vurgular. Fakat Cumhuriyet sonrasında dil hakkındaki asıl endişesinin Fransızca'nın etkisi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (1987: 18). Öte yandan bu eserde dilde sadeleşmenin artık önüne geçilemez bir realite olduğunu kabullendiği ve kendine göre bir ölçü belirleme çabası içinde olduğu görülür. İsmail Parlatır, Ali Ekrem'in *Lisânımız*'da dilde sadeleşmeye ilişkin ölçüsünü beş maddede toparladığını ifade ederek bunları şöyle sıralar: 1. Dile sadeleşme gereklidir ama her mefhumun sade bir dil ile ifade edilmesi kâbil değildir. Eski Türkçe'den ya da diğer lehçelerden kelime almak, yabancı bir dilden kelime almaktan farksızdır. 2. Resmî lisan ile husûsi lisan ayrıdır. Resmî lisan hakkında etraflı olarak düşünüp bir karara varmak gerekir. 3. İmlâ birliği sağlanmalıdır ama bu birlikte aydınların kullanımı esas alınmalıdır. 4. Lisândan yabancı kelimeleri bütünüyle atmak ya da yabancı kelimeleri bütünüyle Türkçeleştirmek mümkün değildir. Farsça terkipler hâlâ yaşamaktadır ve bunlara gayri millî demek doğru değildir. 5. Artık güzel bir Türkçe kullanılmamakta ve yazı kaidelerine uyulmamaktadır (1987: 19-21).

Lisân-ı Osmânî'den söz ettiği ikinci bölüm ise "Ali Ekrem'in Eserleri" başlığı altındadır. Bu başlık altında da telif bölümden daha önce alıntıladığı kısımlar hariç, altı mısra daha aktarmaktadır. (Parlatır, 1987: 45-46).

İsmail Parlatır'ın bu monografik çalışması dışında İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde de metnin telif bölümlerinden yirmi mısra aktarılmaktadır (2011: 845).

taşmaktadır. Metin toplam otuz sayfadır ve ebâdı 24 cm. dir. Metin içinde telif 332 mısra bulunmaktadır. Telif bölümlerde beyit düzeninin hakim olduğu görülmektedir.

Ali Ekrem Bolayır'ın *Lisân-ı Osmânî* başlıklı manzum metnine "*Yegâne Amcam Abdülhak Hâmit Beyefendi'ye*" ithaf cümlesiyle başladığı görülmektedir (Parlatır, 1987: 44). Yine kitabın başında, Abdülhak Hâmit'in Ali Ekrem'e yönelik övgü dolu ifadeler kullandığı ve savunduğu görüşlere dair takdirlerini ifade ettiği bir mektubu bulunmaktadır.⁶ Bolayır, bu mektubu manzum metnin başına yerleştirmiştir. Dolayısıyla, Hâmit'in mektubu bir takriz olarak da değerlendirilebilir.⁷ İsmail Parlatır, bu mektubun asıl öneminin, Hâmit'in dil hakkındaki görüşlerini dile getirmesi olduğunu ifade etmektedir (1987: 44).

Abdülhak Hâmit bu mektupta, Ali Ekrem'e, Osmanlı Türkçe'si hakkındaki düşüncelerini lâyıkiyle ispat ettiğini, muârizların söyleyecek söz bulamayacaklarından emin olduğunu söyler. Ayrıca kendisinin de herkesin dilediği gibi yazmakta özgür olduğu ve dil hususunda kimsenin kimseye baskı yapmaması gerektiği düşüncesinde olduğunu ifade eder. Fakat yine de güzelliği ancak havâs olarak adlandırdığı aydın kesimin lâyıkiyle görebileceğini savunur. Her iki anlayışla ve her iki kesime de hitap edecek eserler verilmesi arzusunda olduğunu, bilhassa gazetelerin avâmın diliyle yayın yapması gerektiğini söyler. Fakat şiir dili hususunda, Ali Ekrem ve babası Namık Kemâl ile hemfikir olduğunu, buna karşılık başka türlü yazarların karşısında bulunmadığını, güzel olmak kaydıyla herşeyi beğenebileceğini ifade eder.

Bu mektup dışında kalan ana metin manzumdur. Bu manzum metnin tamamında, Ali Ekrem tarafından kaleme alınmış telif bölümler dışında, Fuzûlî, Nef'î, Nedîm, Namık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tarhan'dan alıntılanmış şiir parçaları bulunmaktadır (Parlatır, 1987: 44; Akbaş, 2013: 681). Bolayır'ın sade Türkçe ile ilgili olarak Tefvik Fikret'ten bir parça ve metnin sonlarına doğru bir de Mehmet Âkif Ersoy'dan bir beyit alıntılıdığı görülmektedir.

Ali Ekrem Bolayır, bu manzum metnin tamamında Osmanlı Türkçe'sinin savunmasını yapmaktadır. Metin on iki mısradan oluşan ve şairlerin bütün duygularını bu dil ile ifade ettiğini / edebildiğini anlatan bir bölümle başlamaktadır. Ardından önemli şairler ve onların şiirlerinden yola çıkarak Osmanlı Türkçesi'nin gücünü somut örneklerle kanıtlamaya çalıştığı bölüm gelmekte, son olarak Osmanlı Türkçesi ile dilde sadeleşme çabaları hakkındaki görüşlerini uzun uzadıya değişik bağlamlarda izah ettiği bölüm gelmektedir. Bu telif bölüm içinde Tefvik Fikret'ten bir bent ve Mehmet Âkif Ersoy'dan bir beyit alıntılıdığı görülmektedir.

Şunu ifade etmeliyiz ki, bu bölümlendirmeye, içeriğe dair bir yaklaşım neticesinde varmaktayız. Metin, ne numaralandırma yoluyla ne de ayrı başlıklar açılarak, bu ayrımı göz önüne sermektedir.

Buna göre metnin içerik bağlamında temel olarak üç ana bölümden oluştuğu söylenebilir:

1. Bölüm: Giriş olarak da adlandırabileceğimiz bu bölümde Osmanlı Türkçesi'nin ifade kabiliyetinden söz etmektedir.

2. Bölüm: Osmanlı Türkçesi'nin gücünü ve güzelliğini somut örnekler üzerinden kanıtlamaya çalıştığı ve bu bağlamda hem divan şiirinden hem de yenileşme dönemi şairlerinden kimi örnekleri alıntılıdığı bölümdür. Dolayısıyla bu bölümde hem telif hem de alıntı parçalar iç içe bulunmaktadır. Bu örnekleme sürecini de Osmanlı Türkçesi'nin edebî üretiminin tarihselliği içinde iki kısma ayırmak mümkün görünmektedir:

a) Divan edebiyatı şairlerinden örnekler.

(Fuzûlî, Nef'î, Nedîm)

b) Yenileşme dönemi şairlerinden örnekler.

(Namık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tarhan)

3. Bölüm: Sonuç olarak da adlandırabileceğimiz bu bölümde ise Osmanlı Türkçe'si hakkındaki görüşlerini ve bu dilin geleceğine dair umutlarını genel hatlarıyla ifade etmektedir.

Ali Ekrem'in her bir bölümde dile getirdiği görüşler ise şöyle özetlenebilir:

1. Bölüm:

Bu bölüm on iki mısradan oluşan telif bir bölümdür. Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmıştır. Bu vezin, manzum metnin diğer şairlerden alıntı olmayan bütün telif bölümlerinde kullanılan vezindir. İsmail Parlatır, Bolayır'ın Servet-i Fünûn topluluğunun dağılma sürecinde etkili olan "Şiirimiz" başlıklı yazısında "*aruzun değişik kalıplarının bir değerlendirmesini*" yaptığını ve bütün vezinler içinde mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün kalıbının "*bütün duyguları ifade etmeye*" yaradığı düşüncesini dile getirdiğini hatırlatmaktadır (Parlatır, 1987: 14). Burcu Özaydın da söz konusu makalenin vezinle ilgili kısmında aynı görüşe dikkat çekmektedir (Özaydın, 2012: 28). Nitekim Ali Ekrem'in bu metinde de çok kullanışlı bulduğu bu vezni tercih ettiği görülmektedir.

⁶ İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde, Ali Ekrem üzerine bilgi verdiği bölümde bu mektubun Latin harflerine tam bir aktarımını yapmıştır (2011: 844).

⁷ İsmail Hikmet Ertaylan, Namık Kemâl'in vefatının ardından Recâizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hâmit Tarhan'ın Ali Ekrem'i özellikle himaye ve teşvik ettikleri bilgisini vermektedir (2011: 842).

Bu bölümde Ali Ekrem, en üstün fikirleri Osmanlı dili ile ifade edebildiğini ve bu dil ile yazılan şiirlerin sonsuza kadar yaşayacağını söylemektedir.

2. Bölüm:

Bu bölüm Bolayır'ın Osmanlı Türkçesi'nin ifade gücünü önemli şairlerin şiirlerinden örneklerle somutlaştırma çabası içinde olduğu bölümdür. İki ana parçadan oluşmaktadır.

Ali Ekrem, verdiği örneklerle, bu dil ile hem geçmişte en üstün edebî eserlerin yaratılabildiğini, hem de artık farklı bir zihniyete doğru yol alan yenileşme dönemi edebiyatçılarının düşüncelerini rahatlıkla ifade edebildiğini kanıtlamaya çalışmaktadır.

a) Divan Edebiyatı Şairlerinden Örnekler (Fuzûlî, Nef'î, Nedîm)

Bu kısım, bu metnin yayınlandığı tarih (Hicrî 1332, Miladî 1914) göz önüne alındığında, artık geçmişin bir parçası haline geldiği zihinlere yerleşmeye başlamış olan divan edebiyatından alınan örneklerden oluşmaktadır. Fuzûlî, Nef'î ve Nedîm, Osmanlı dilinin şiir sahasındaki üstün mirasını kanıtlamak için şiirlerinden örnekler aldığı şairlerdir. Her bir şairden önce o şairin şiir dili hakkındaki düşüncelerini övgü dolu mısralarla anlatmaktadır. İlginç bir husus da, bu telif bölümlerde, şiirinden örnek aldığı şairin dil malzemesini ve üslûbunu kullanma çabası içinde olmasıdır. Öyle ki "... örnek verdiği şairleri anlatırken seçtiği kelimeleri mezkûr şairlerin devirlerindeki kavramlar ve onların o kavramlarla ilişkisini dikkate alarak seçmiştir." (Akbaş, 2013: 683).

Fuzûlî ile başlayan bu bölüm, on iki mısradan oluşmaktadır ve yine mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmıştır. Fuzûlî'nin şiirinin üstün yönlerini dil ve üslûp bakımından tanımlayan bir metindir. Burada Fuzûlî'nin büyük bir aşk şairi olduğu "yamık yürekli", "giryê-bâr-ı garâm", "âşik-ı şeydâ" gibi benzetmelerle ifade edilirken, son beyitte Leylâ ile Mecnûn mesnevisine gönderme yapılmaktadır.

Telif mısraların ardından, Fuzûlî'nin şiirini dil, biçim ve içerik bağlamında temsil eden, bir Leylâ uğruna ömrünü harcadığını anlattığı on mısralık bir gazeli örnek olarak alıntılanmaktadır.

İkinci örnek, Nef'î'dir. Nef'î'nin örnek gazelinden önce de yine on iki mısradan oluşan ve mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmış ve Nef'î'nin şiirini tanımlayan telif bölüm gelir. Bu bölümde de Nef'î'nin coşkulu ve hatta kavgacı diline gönderme yapmak üzere "gulgule-i şevk-ı rûd-ı âheng", "rûh-ı kâhir", "âsumân-ı cevâh", "kelâm-ı velvele-dâr", "kükremiş arslanların gırvoî kadar / kulûba ra'ş'e veren bir terâne-i mağrûr", "kanlar / akar durur gibidir hançer-i lisâmından", "gurûblar saçılır şu'le-i beyânından" gibi benzetmeler yapılmaktadır.

Aynı şekilde telif mısraların ardından Nef'î'nin şiirinin dil ve içerik bağlamında tipik bir örneğini alıntılanmaktadır. Nef'î'den alıntılanan bölüm de on iki mısradan ibarettir.

Divan şiirinden son örnek Nedîm'dir. Aynı şekilde, önce, on iki mısradan oluşan, mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmış ve Nedîm'in şiirini tanımlayan telif bölüm yer almaktadır. Bu bölümde de Nedîm'in üslûbunu ve hayal dünyasını tanımlayan "mütezehhir lisân-ı şûh", "bikr-i hayâl", "me'âl-i nâzân", "cilve-i hurâm", "hüsn-i üryân", "amûd-ı subha düşen zühre-i garâm", "şâ'ir-i bülbül-dehân ü gül-fitrat", "neşve-i câvid", "sâgar-ı lâhût", "kemend-i zülf-i yâre esîr" gibi benzetmeler yapılmaktadır.

Nedîm'den örnek aldığı şiir ise, şairin en bilinen gazellerinden olan "Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni" mısraı ile başlayan gazelidir. Bilindiği üzere şairin dil ve içerik açısından en tipik gazellerinden biridir.

b) Yenileşme dönemi şairlerinden örnekler (Namık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tarhan)

Divan şiirinden alınan örneklerden sonra, Tanzimat sonrası şairlerden yetkin bulduğu kimi isimlerin şiirlerini, Osmanlı Türkçesi'nin yeni bir yola sapıldığında da ihtiyaca cevap verebildiğini kanıtlamak üzere örneklediği görülmektedir.

Bu bölümde ele aldığı ilk isim, babası Namık Kemâl'dir. Namık Kemâl bahsinde de, on iki mısradan oluşan, mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmış, Namık Kemâl'in karakterinin ve şiirinin en temel niteliği olan vatanperverlik duygusunu ön plâna çıkaran ifadelerin yer aldığı telif bölüm gelmektedir. "Lisân-ı kemâl", "lisân-ı hürriyet", "kalb-i mu'azzam", "meş'al-i irfân", "menkibe-i fikr", "cezâlet-i nutk", "nutk-ı Osmânî", "vatan muhabbetini tâ kulûbu etfâle / o işlemiş", "mübârek lisân-ı vicdânî", "vatan vatan diye kabrinden inliyor hâlâ" ifadeleri, Namık Kemâl'in şiirinin tematik karakteristikleri olan hürriyet ve vatanperverlik kavramlarını özellikle vurgulamaktadır.

Daha sonra bu bölümün son mısraında da vurgulandığı üzere Namık Kemâl'in en tanınmış şiirlerinden olan "Vâveylâ"nın yirmi iki mısradan oluşan iki bentlik bölümü alıntılanmıştır.

Bu dönemden örnek aldığı ikinci isim Recâizâde Mahmut Ekrem'dir. Fakat Ekrem ile ilgili bölümde daha önce takip ettiği yolun aksine, önce şairden alıntılanan şiiri verir; daha sonra da Ekrem'in şiirini tanımlayıcı bölüm gelir. Alıntı metin, şairin "Tefekkür" adlı şiirinden alınan on sekiz mısradan oluşmaktadır. Örnek metinde "düşünmek" ve "tefekkür" gibi kelimelerle Ekrem'in sanatçı kimliğinin en başarılı yönü olan ve

özellikle şiirimize teorik katkılarını sağlayan özelliği vurgulanırken, baskın kişilik özelliği olan üzüntü / hüznün duygularına da gönderme yapılmaktadır.

Daha sonra Ekrem'in kişiliğini ve şiirini, yine Ekrem'e mahsus kelime ve benzetmelerle ortaya koyduğu telif bölüm gelmektedir. Bu bölüm de on iki mısradan oluşmaktadır ve mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle kaleme alınmıştır. "*Şîve-i nâzân*", "*rikkat-i üslûb*", "*revân-ı giryân*", "*harîm-i melâinde nevha-rîz-i kulûb*", "*hiss-i halâvet*", "*nefha-i sevdâ*", "*feyz-i lisân*", "*kalb-i mâtem ü hicrân*", "*fitrat-ı nâ-şâd*" gibi ifadelerle Ekrem'in hem kişilik hem de şiir dilinin özellikleri hatırlatılmaktadır.

Daha sonra Abdülhak Hâmit Tarhan'ın "*Finten*" (Parlatır, 1987: 44; Akbaş, 2013: 681) adlı manzum tiyatro eserinden alınmış, yirmi dört mısradan oluşan örnek metin verilmektedir. Bu örnek metin de Abdülhak Hâmit'in tutkulu, coşkulu, tutkusu önündeki engelleri yakıp yıkan tabiatını sergileyen tipik bir parçadır.

Bu parçanın ardından Hâmit'in şiirini ve şiir dilini tanımlayan, mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün vezniyle yazılmış telif bölüm gelmektedir. "*Mütevahhiş terâne-i ilhâm*", "*gurrende şî'r-i ra'd-ı âhenk*", "*dehâ-yı mu'ciz-i Hâmit*" gibi ifadeler yanında, daha önce aldığı örneklerde dahi yer vermediği bir iltifatla, bir tek Hâmit'in dilinin dahi Osmanlı dilinin mükemmelliğini kanıtlamaya yeteceğini ifade etmektedir: "*Sen ey lisân-ı mübeccel, lisân-ı rûh-ı âgâh / Kemâl-i şânını bir Hâmid eylese izhâr / Gezer kevâkib-i ânın cihân-ı bâlâda / Ulûv-i kadrin olur belki nezd-i Mevlâ'da!*"

3. Bölüm:

Ali Ekrem Bolayır'ın *Lisân-ı Osmânî* adlı manzum metninin, Osmanlı Türkçe'si üzerine değişik bağlamlarda görüşlerini ifade ettiği, asıl telif bölüm burasıdır. Diğer telif bölümlerde olduğu gibi bu bölüm de mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün vezniyle yazılmıştır.

Ali Ekrem bu bölüme, bir kez daha, Osmanlı Türkçe'sinin her türlü düşünce ve hayali ifade etmeye elverişli üstün bir dil olduğunu savunarak başlar: Sadece geçmişteki büyük şairlerin değil, yeni şairlerin de Osmanlı Türkçe'si ile yazıp çizdiklerini, yeni doğan henüz oturmamış fikirlerini, yeni keşfettikleri nükteleri "*lisân-ı hâzır*" olarak da adlandırdığı dil içinde kalarak ifade edebildiklerini hatırlatır. Buna rağmen bu dile "*hücum ve taarruz*" etmelerinin sonu hayal kırıklığı ve hüsrân olan boş bir fikir olduğunu, "*lisân-ı hâzır*"a, fikir ve hayalin hayran olduğunu; kalbin ve ruhun (adeta) tapındığını iddia eder. Bu dil ile hem eşyanın hem de düşüncenin bütün incelikleri ve hakikatleriyle ortaya konulabileceğini savunurken, bu dilin "*zevk ve şeklinin semâvi*", "*lâfzının mülhem*" olduğunu söyleyecek kadar ileri gider.

Osmanlı Türkçe'sinin yıldızları ve güneşleri olan bir kâinat gibi, şekil, lâfız ve terkip gibi bütün unsurlarıyla sonsuza dek yaşayacağını söylerken; terkiplerin dilin allığı / süsü ("*gâze-i terkîb*") olduğunu, bu örtüyü tahrir etmenin, milli gökyüzünden yıldızları silmeye benzeyeceğini savunur. Terkiplerin bu dil için ne anlama geldiğini anlamamakta ısrar eden inatçı kimseye rağmen, belâgat göğünün ışıklarının sonsuza kadar asırların yüzünü aydınlatacağını ifade eder.

Bu noktada Tefvik Fikret'in oldukça sade bir dille kaleme alınmış olan "Balıkçılar" adlı şiirinden bir pasajı alıntılarak, yine Osmanlı Türkçe'sini daima savunmuş olan Fikret'in, aynı dil malzemesi içinde isteyince gayet sade de yazabildiğini hatırlatır. Burada Osmanlı Türkçe'sine muhalif olan gençlere seslenerek, ataların ruhundan miras kalan bu dilin, "*sadâ-yı tekbîr*" kadar ruha tesir etmesinin kaçınılmaz olduğunu söyler. Muarızlar ne kadar mücadele ederlerse etsinler, kendi neslinin de torunlarının da sonsuza kadar bu dil ile konuşacağını iddia eder.

Buna rağmen, dili "*aslına ircâ etmek*" iddiasının, dilin geleceğini geçip gitmiş mazide aramak anlamına geleceğini söyler. Dilde sadeleşme yanlılarının tamamen sade / açık bir Türkçe ile yazmayı hedefleseler de, artık bunun mümkün olmadığı kanaatindedir. Eğer dil tarih boyunca izlediği seyri takip etmeseydi, arzulanan açık dilin beş altı yüz sene önce lâzım olduğunu, fakat Acem dilinin etkisindeki Türkçe'nin artık geri dönüşünün mümkün olmadığını ifade eder. Mevcut dilin "*irfanî*" mirasının Acem dilinden geldiğini söylerken "Mevlûd" yazarının, Yunus Emre'nin dahi Acem dili ve edâsıyla yazdığını hatırlatır. Acem dilinin bu kadar etkisinde kalınmasının, "*Kur'ân lisânı*" ile ilgisinin olduğunu, çünkü Acem dilinin de Kur'ânî bir dil olduğunu söyler. Bu nedenle dildeki sönmez ışığın Kur'ân ışığı olduğu tespitini yapar.

Daha sonra Avrupa kaynaklı medenileşme hareketi başlayınca, temelinde İslâmî / Kur'ânî bir öz ve ışık bulunan Osmanlı dilinin, bu zıt medeniyete ait düşünceleri de Arap, Acem kelimeleriyle aktardığını hatırlatır.

Bu arada "*millet için yazmalı*" iddiasına dönerek, millet kavramından kastın ne olduğunu sorar: Millet sadece köylü ve çiftçi midir? Asıl gelecek aydın gençlerde değil midir? Öyle ise sadece avâmın ihtiyaçları için, geleceği asıl şekillendirecek unsur olan bu gençlerden vazgeçmenin doğru olup olmayacağını sorar.

Bugün "*lisân-ı hâzır*" bütün şekilleriyle bilenin irfan hazineleri bulacağını, özellikle gençlerin dilin bütün kurallarını lâyıkıyla öğrenmelerinin farz olduğunu söyler. İnsanın anadilini öğrenmesinin bir emek olarak görülmemesi gerektiğini, çünkü zaten bunların dile yerleşik olduğunu örneklerle anlatır (Parlatır,

1987: 45). Bu noktada dilde sadeleşme ve yeni lisan hareketiyle beraber çok yoğun bir şekilde tartışma konusu haline gelen "terkip" bahsine girer. Çoğu Arapça, Acemce terkiplerin zaten halkın diline yerleşik olduğunu, gündelik hayatta "*cehl-i mutlak*" olarak adlandırdığı kısım da bile "*sabâh-ı şerîf*", "*selâmün aleyküm*", "*ramazân-ı şerîf*" gibi terkiplerin yadırganmadan ve anlamı da bilinerek kullanılageldiğini hatırlatarak kanıtlamaya çalışır. Bunların artık yabancı sözler olduğunu savunmanın insafsızlık olduğunu iddia eder. "*Rahmet-i Mevlâ*" ya da "*Resûl-i Ekrem*" terkiplerini anlamayan kimse olmasının kabul edilemez olduğunu, bunu iddia etmenin bâtil bir kuruntudan ibaret olduğunu söyler. Biraz olsun irfan hassası olan birinin, terkiplerin edâsını makbul görmemesinin mümkün olmadığını da ekler. Terkiplerin dile adeta mucizevî bir hava / nefes kattığını pek çok örnek sıralayarak kanıtlamaya çalışır: "*Arz-ı niyâz*", "*nesîm-i seher*", "*likâ-yı hazân*", "*sadâ-yı dûr-â-dûr*", "*harîm-i dil*", vb. Bütün bu terkiplerin arkasındaki anlamı lâyıkıyla verebilecek sade bir ifade bulunup bulunamayacağını sorar. İnsanın böyle bir fikre kapılmasına, bu ilerleme zamanının / devrinin, geri dönüşe gayret etmesine hayretini dile getirir.

Yine terkip bahsi üzerinde ilerlerken, "*inkisâr-ı hayâl*", "*hayâl- muhâl*" gibi örneklerden yola çıkarak, bu terkiplerin sadece dili süslemek amacıyla kullanılmadığını, aynı zamanda ince bir anlam barındırdığını, bu nedenle bu terkipleri fen âlimlerinin, zamanın ileri gelen âlimlerinin kullandıklarını hatırlatır. Fen ve marifetin yeni bulduğu düşüncelerin bu terkipler dışındaki ifade vasıtasının ne olabileceğini sorar. Bu noktada farklı bilim dallarına ait neredeyse terimleşmiş kimi tamlamalardan örnekler verir: "*E'imme-i fukahâ*", "*tetebbu'ât-ı amîka*", "*mesâlik- edebiyeye*", "*fezâ-yı nâ-mütenâhî*", "*sıklet-i ecsâm*", "*e'âzım-ı kâhf*", vb. Böyle terimlerin tamamını sayıp dökmenin mümkün olmadığını söyler. Bu ifadeleri Türkçe ile söylemenin mümkün olmadığını, örneğin "*fezâ-yı nâ-mütenâhî*" terkinin Türkçe nasıl söylenebileceğini sorar. İlim dilinin anlamsız bir sanat yapmadan ibaret olmadığını, dilin bilhassa fen dili olarak ihtiyacı karşılayamazsa, bütün milletin cehalete düşeceğini savunur. Eğer dilden terkinin ruhu sökülüp atılırsa, çürümeye hazır bir vaziyette kalacağını, böylece geleceğin merdivenlerine / yollarına, yok oluşun gölgesinin düşeceğini iddia eder.

Osmanlı Türkçesini kullanan ve savunan şairlere, askerlere, âlimlere saldırmak için bir muterizin sözlerini alay ve öfkeyle şöyle anar: "*Bugüne kadar bize nasip olan bir enderûn dilidir.*" Mevcut dili, küçümseyerek enderûn dili olarak tanımlayanlara karşılık, bu sıfatla milletin parlak övünç kaynaklarına saldırmanın bir cüret olduğunu haykırır. Enderûn lisânı diye küçümsedikleri dili, dünyaya hükmetmiş on padişahın, kılıç ucuyla göklere yazdığını söyler. Bu kutsal dili hor görebilmenin insanı şaşırttığını ve kızdırdığını, tâcizkâr nüktelerle dili aşağılayıp durmanın, aslında o dili kullanan büyükleri / kerem sahiplerini aşağılamak için seçilen bir yol olup olmadığını sorar.

Bir millete "*enderûnî*" demenin, "*uşak makûlesi*" imasını taşıdığını söyler. Bunun Sinan Paşa'yı "*kapıcı*", Fâzıl Ahmet'i "*uşak*" yaptığını ve Hâce Sâdeddin'i, Gelenbevî'yi, Koca Râgıb'ı uşak dili ile yazmakla itham etmek demek olduğunu söyler. Bu saldırı açlığına, hor görme sevdasına hayret eder. Bu yakıp yıkmaya, yok etme amaçlı saldırıdan ibret almak gerektiğini, bu marifetle yetişmiş vatan evladının, vatanın / dilin mezarını kazdığını söyler.

Buradan Osmanlı şiirinin en temel ve o dönemde en çok tartışılan hususlarından olan aruz veznine geçer: Ona göre aruz veznini sevmemek, bir cennet sazını kırmak kadar günahtır. Bu ruha (hitap eden) vezinde, âhengin en seçkini bulunmaktadır. Eğer bu dile "*tabî*" değil diye itiraz edilecek olursa, işte kendisinin de bütün düşüncelerini nazım ile açıkladığını hatırlatır. Eğer bu sade dilde bazı eksiklikler varsa, bunun kendi aczinden kaynaklandığını, sonuçta hata yapmanın insan olmanın şânından olduğunu hatırlatır.

Osmanlı Türkçe'sine değişik cephelerden saldıranlara, bütün bu boş iddiaları terk etmelerini, bâtil düşüncelerden oluşan bir binaya tırmanıp durmanın faydasız bir yorgunluk vereceğini; eğer şairin dili milletin dili demekse, açık / kaba şekilleri bir gereklilik olarak görmenin dili bir hapishaneye tıkamak demek olacağını söyler. Kayı Han'ın dilini tekrar mezarından çıkarmanın doğru olmadığını, dilin doğal gelişimine taraftar olduklarını, ama geriye gitmeye karşı olduklarını söyler. Kim ne derse desin, halka irfan ışığının kendileri olduğunu, halk içinde havâs (aydın) aklı ile haşre kadar yazacaklarını söyler. Dil bütün edebiyatı kavramış, milletin bütün ırklarına kök salmış, Osmanlı neslini ele geçirmiştir. Bu durum inatçı muhaliflerin gözüne açıkça görünmemekte midir diye sorar.

Bu milletin bütün fertleri kavimlerin en cahilinden ibaret değil ki, halkın dili düşüncelerini açıklamak için yeterli olsun diye iddiasını sürdürür. Eğer avâm için yazmak amaç haline gelirse, bu hastalıkla edebiyatın öleceğini söyler. Bu noktada Fransız edebiyatından bazı isimleri örnek verir: Verlaine, Musset, Hugo, Lamartin gibi isimlerin avâm için yazıp yazmadıklarını sorar. Avâm o şairlerin değerine orada da yabancıdır. Bu durum her yerde böyledir. Her parlak edebî eser halk için olamaz. Tanrı güzellikleri göklere saçmıştır ama açıklansa da halktan yine de gizli kalır. Bu noktada Âkif'in bir beytini alıntılar, "*millî*" bir dille yazılmış olsa da bu beytin dahi halk tarafından anlaşılamayacağını iddia eder.

Sonuç niteliğindeki bölümde ise muarızlara seslenirken, Osmanlı Türkçesi hakkındaki düşüncelerinin özetini verir: Sizler sade dil ile avâm için yazın. Biz ise gençlik için yazacağız. Hak, her tür

insan için sonsuz fikirlerle dolu bir dünya yaratmıştır. Sizler avâm için seçkin birer rehber olun. Fakat bu dilin "*beyân-ı şiddetine*", "*âheng-i zî-celâdetine*" dokunmayın. Eğer dil yıkılırsa, geleceğin anayolu yıkılır. Bu dil, dinin ve tarihin dilidir; milletin geçmişine ait bütün övünülecek işlerin dilidir.

En son mısralarında ise doğrudan Osmanlı diline seslenir: Sen ey harikalar dili, mevcut asra lâyıık, irfan defines! Sen bu milletin ruhu için sâdik bir tercümanısın, daima bu halk için kalacaksın, bu halka lâyııksın. Seninle ben çiçeklerden daha lâtif şiirler yazarım, seninle gökyüzünün burçlarına çıkarım. Senin ışığının mükemmelliği ile uzak feza, hayalime binlerce samanyolu uzatır.

Görüldüğü üzere bu manzum metin, bütünüyle Osmanlı Türkçe'sine bir methiye olarak değerlendirilebilir. Ali Ekrem'e göre bu dil, milletin geçmişini yaşatma vasıtası olmasının yanı sıra geleceğinin de bir parçası olarak kalmaya devam edecektir.

ALİ EKREM

LİSÂN-I OSMANÎ

-MANZUM-

"Abdülhak Hâmid Beyefendi'nin bir mektûbunu hâvîdir."

İstanbul

Zerâfet Matbaası

1332 (1914)

Yegâne amcam Abdülhak Hâmid Beyefendi'ye

Ali Ekrem

Nûr-ı Aynım Ekrem'im

Lisân-ı Osmânî hakkındaki eş'âr-ı pür-vakârını okudum. Evvel-emirde huld-âşiyân pederinden mevrûs olan ve bana âid bulunan teveccüh-i mahsûsunun bu münâsebetle dahi tezâhür eden âsâr-ı necâbet-disârından cidden mütehassis ve müteessir ve sonra da lisânımızın müdâfa'a-i hukûkû husûsunda tenvîr-i hakîkat için zalâm-ı şükûka isâbet eden sâ'ika-günâ temhîdâtının muhyî-i edebiyât olan merhûmun rûhaniyyet-i mütekellimesi huzûrunda gibi kalarak meshûr ve mütehayyir olduğumu beyân etmek isterim. Sen bu manzûme-i bedâyi'inde her ne demek lâzım ise demiş ve mesrudâtının musîb olduğuna ise delâ'iliyle isbât etmişsin. Binâ'en-aleyh bu mes'elede aleyhdârâne ne diyeceklerini bilmez iseler de lehinde bulunanların ilâve edilecek bir söz bulamayacaklarından eminim. Şüphe yok ki herkes istediği yolda yazmaya me'zûndur. Fakat bir tarafın diğer tarafa tahakkümle mesleğini tahmil ve yâhud diğerinin nazariyyesini cerh etmesi teba'anın teba'aya vergi tarh etmesi kabîlinden olur. Bir de ma'lûmdur ki güzel her ne yolda yazılsa güzelliğini muhâfaza eder. O güzelliği ise elbette havâs avâmdan daha iyi görür. Her iki sınıf nâs için de eserler neşr olunmalıdır. Husûsuyla gazeteler avâmın dahi anlayabileceği tarz-ı lisânda yazılmalıdır. Eş'âra gelince ben senin pederin gibi ve senin gibi yazmak tarafdarıyım. Ancak başka türlü yazarların aleyhdârı değilim. Güzel bir şey yazarlarsa onu da beğeniriz vesselâm.⁸

Amcan

Abdülhak Hâmid - 1914

Lisân-ı Osmânî

Seninle ey müterennim lisân-ı Osmânî,
Seninle ben yazarım en bülend efkârı,
Seninle maşrık-ı lâhûta yükselir rûhum,
Cihân cihân görürüm kâinât-ı devvârı,
Urur hayâlime bir incilâ-yı Sübhânî !
Hayâta ağlamak isterse kalb-i mecrûhum
Gelir edâ-yı rakîkınla, bâl-i nâzikle
Bükâ-yı hârimi tersîm edersin elvâha;
Senin o huzme-i enzâr-ı cân-nüvâzınla
Müfekkirem erişir cilve-gâh-ı eşbâha.
Senin o tâ'ir-i kudsî hırâm-ı güftârın,
İle'l-ebed kalacak rûh-ı şevki eş'ârın.

8

Nedir o zenzeme-i pür-halâvetin ki eder,
Yanık yürekli "Fuzûlî"yi girye-bâr-ı garâm?

⁸ İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde mektubun Latin harflerine aktarılmış metni yer almaktadır (2011: 844). Fakat bu aktarımda yer alan "necâbet-nisârından" yerine "necâbet-disârından"; "muhibb-i edebiyât" yerine "muhyî-i edebiyât"; "tebaaya" yerine "teba'anın teba'aya"; "senin pederin gibi" yerine "senin pederin gibi ve senin gibi"; "güzel bir şey yazarsa" yerine "güzel bir şey yazarlarsa" şeklinde okumalar daha uygun görünmektedir. Bu durumun okunan metnin baskısından kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

Senin o âşık-ı şeydâ esîr-i zârındır:
Seninle rûh-ı şegaf-dâr-ı şî'ri bî-ârâm,
Hayât-ı aşkına mezc eylemiş zalâm-ı keder.
Bugünde kalb-i Fuzûlî senin mezârındır,
Mezâr-ı aşk-ı müebbed ki hüzn-i lâlinden
Alır müfekkiremiz bir nasîbe-i buhrân
Seninledir ki o rûhun büyük melâlinden
Düşer cenânımıza bir şerâre-i hicrân!
Yüzünde leylî-i hüsnün hayâli girye-nümûn
Verir seninle Fuzûlî cihâna ders-i cünûn

"Gâlibâ bir ehl-i dil toprağıdır derd-i şarâb
Kim kulup hürmet binâlar tutmuş üstünde habâb

.....

Ey soran hâlim bu istiğnâ suâlinden ne sûd
Hâlim eylersin suâl ammâ işitmezsin cevâb
Deşt-i gamda hâk-i kabrim üzre serv-i gird-bâr
Çekse baş ol seröden su kesme ey seyl-i serâb

9

"Yitmeyip vaslına sen Leylî-veşin bir ömrüdür
Ben gibi Mecnûn olup sahrâya düşmüş âfitâb

....

Nakd-i ömri bir sanem uğrunda sarf ettik tamâm
Ey Fuzûlî âh eger senden sorulsa bu hesâb"

Fuzûlî

Nedir o gulgule-i şevk-ı rûd-ı âhengin
Ki fikre gösteriyor bir mehîb-i şelâle,
Ki rûh-ı kâhiridir şî'r-i pâk-ı "Nef'î"nin
Seninle benzer o bir âsumân-ı cevvalé!
Mehâbet-i ebediyet-nümûn o rengin
Açar cenâhını Nef'î'ye; feyz-i âyinen
Kelâm-ı velvele-dârında ra'd ra'd zuhûr
Olurda kükremiş arslanların gırıvi kadar
Kulûba ra'şе veren bir terâne-i mağrûr
Fezâ-yı nâ-mütenâhîyi çınlatır! Kanlar
Akar durur gibidir hançer-i lisânından,
Gurûblar saçılır şu'le-i beyânından!

10

.....

"Saflar düzüp hücum edecek hayli düşmene
Dehşetle âsumân ü zemîn pür-figân olur
Sarsıldığınca zelzele-i hamleden zemîn
Aşup rest-hûz-i kıyâmet ayân olur
Gerd-i sipehde şu'le-i şemşîr-i tâb-dâr
Gûyâ sehâb-ı tîrede berk-i cihân olur
Oklar sihâm-ı kavs-i kazâdan nişân verir
Peykân-ı tîr ise ecel-i nâ-gehân olur
Evc-i hevâda sıyt-i çek-â-çâk-i tîğdan
Âvâz-ı ra'd u sâ'ika reh-güm-künân olur"

Nef'î

Seninle ey mütezehhir lisân-ı şûh-ı "Nedîm"
Seninle bîkr-i hayâlin, me'âl-i nâzânın
Güzide fitratı bir cilve-i hırâm gibi
İyân olur; o terâvide hüsn-i üryânın
Eder revân-ı visâli açık saçık telsîm,
Amûd-ı subha düşen zühre-i garâm gibi.
Nedîm o şâ'ir-i bülbül-dehân ü gül-fitrat,
Nedîm o neşve-i câvîd o sâgar-ı lâhût

11

Kemend-i zülf-i nigâra esîr ... Bî-kudret
Elinde hande kaşân bir piyâle-i yâkût
Seninle rûhunu inler rebâb-ı eş'ârın
Onun feminden uçar neşve neşve esrârın!

"Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni
Kim yetiştirdi bu gûne seroden bâlâ seni
Bûydan hoş rengden pâkizedir nâzik tenin
Beslemiş koynunda gûya kim gül-i ra'nâ seni
Güllü dîbâ giydin ammâ korkarım âzâr eder
Nazenînim sâye-i hâr-ı gül-i dîbâ seni
Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ
Kangısın alsam güllü yûhut ki câmu yâ seni
Sandım olmuş ceste bir fevâre-i âb-ı hayât
Böyle gösterdi bana ol kadd-i müstesnâ seni
Sâf iken âyîne-i endâmdan sînem dirîğ
Almadım bir kerrecik âgûşa ser-tâ-pâ seni
Ben dedikçe böyle kim kaddini kıldı nâ-tüvân
Gösterir engüşt ile meclisteki mînâ seni"

Nedîm

12

Sen ey lisân-ı "Kemâl" ey lisân-ı hürriyet,
Ulüvv-i Ka'be'ni vicdânlar eyliyor tebcîl
Kemâl o kalb-i muazzam o meş'al-i irfân,
Seninle menkıbe-i fikri eylemiş tertîl.
Onun cezâlet-i nutkuyla bir büyük millet
Cahîm-i şiddet ve zulmün ku'ûr-ı nârından,
Vatan vatan diye çıkmış tilâl-i âmâle:
Bu inkılâbı o yapmış o nutk-ı Osmânî:
Vatan muhabbetini tâ kulûb-ı etfâle
O işlemiş; o mübârek lisân-ı vicdânî
Vatan vatan diye kabrinden inliyor hâlâ,
Gelir sımâha semâdan hitâb-ı "Vâveylâ":

"Feminin rengi aksedip tenine,
Yeni açmış güle misâl olmuş;
İn'itâfiyle bak ne âl olmuş!
Serv-i sîmîn safâli gerdenine,
Bu letâfetle ol nihân-ı revân
Giriyor göz yumunca rü'yâma,
Benziyor aynı kendi hülyâma,
Bu tasavvur dokundu sevdâma:
Âh, böyle gezer mi hiç cânân?
Gül değil, arkasında kanlı kefen
Sen misin, sen misin garîb vatan!"

13

"Git vatan ! Ka'be'de siyâha bürün.
Bir kolun Ravza-i Nebî'ye uzat,
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at,
Kâinâta o hey'etinde görün.
O temâşâyâ Hak da âşık olur:
Göze bir âlem eyliyor izhâr
Ki cihândan büyük letâfeti var.
O letâfet olursa ger inkâr,
Mezhebimce demek muvâfık olur
Aç vatan koynunu İlâh'ına aç,
Şühedâm çıkar da ortaya saç !"

Kemâl

"Düşünmeyi severim mahrem-i melâlimdir;
Odur beni düşünen hâl-i iğbirârında.
Düşünmeden geçmem, Yâ Rabbî hemâlimdir,
Odur beni arayan hîn-i inkisârında

Benim nedîme-i rûhum tefekkürâtımdır,
Dem-i tefekkürüm en hoş dem-i hayâtımdır.

O dem ki şâm-ı garîbâna rûy-ı âfâkı
Siyeh-nikâb ile manzûr-ı çeşm-i rikkat eder,
O dem ki bâd-ı şebânına çemende evrâkı
Hazîn edâ ile me'lûf-ı âh-ı hasret eder,
Dikip nezzâremi bir necm-i pertev-efşâna
Düşünmeyi severim muttasıl hamûşâne.

14

O dil-rübâ ki durur manzaramda hûn-âlûd
"Lebiyle hande-nümâ gözleriyle giryen-ümûd"
Okur neşâyid-i ulviyye bî-nevâ vü sürûd;
Eder derûnumu meşhûn-ı zevk-ı nâ-mahdûd,

Benim nedîme-i rûhum tefekkürâtımdır,
Dem-i tefekkürüm en hoş dem-i hayâtımdır."
Üstâd Ekrem

Nedir bu şive-i nâzân bu rikkat-i üslûb?
Bu bir takattur-ı rûh-ı müzâb-ı vicdân mı?
Melek kanâtları mı oynuyor feyâfide?
Nedir bu ses?.. Acabâ bir revân-ı giryân mı
Olur harîm-i melâlinde nevha-rîz-i kulûb?
Cenân-ı "Ekrem'e" mûnis, latîf, nâdide
Çiçeklerin mutasabbî lisân-ı hâliyle
Dolan şu hiss-i halâvet şu nefha-i sevdâ
Değil mi feyz-i lisândan? Onun kemâliyle
Değil midir ki eder fikre bir cihân-ı ihdâ
O kalb-i mâtem ü hicrân o fitrat-ı nâ-şâd,
Garîk-i rahmet-i Rahmân olan büyük üstâd?

15

"Öyle bir şiddet-i tasmîm ile çıktım ki yola
Karşıma çıksa eger senğ-i mezârım dönmem;
Bahır-i zehhâr degil, ebr-i şerer-bâr degil
Hep yanardağlar ile dolsa civârım dönmem!
Dalgalar uymayımız bâd-ı ta'annüd-kâra,
Siz kılın na'sımı îsâl-i kenâr-ı yâre

...

Ne belâdır nedir ol cevri-cehennem bir düş,
Siz değil hâline âşüfte olur belki vühûş
Filler hâke düşüp mûrlar eyler feryâd,
Kûhdan kûha kaçar şîr-i jiyânlar pür-cûş,
Dalgalar siz kılın imdâd ki yandım nâre,
Siz kılın na'sımı îsâl -i kenâr-ı yâre.
Çıkıyor kanlı yüzü karşıma ummânda bile,
Sönüyor meş'ale-yi la'neti tûfânda bile!
Deşt ü deryâyı geçip tâ iki aylık yoldan,
Geliyor nâleleri gûşuma sağdan soldan.
Dalgalar benden olan derde ölümdür çâre
Siz kılın na'sımı îsâl-i kenâr-ı yâre.

Bende tûfân gibiyim yağdırırım mevt ü hatar

Gözyaşım seyl-i belâ âh u gırîvim sarsar;
Zulmetin çâk idip ey şeb salarım subha nazar
Berk-ı tehdîd ile ey ebr ben olmam muzdar.
Dalgalar ben sizi döndürmeden âteş-zâre,
Siz kılın na'şımı îsâl-i kenâr-ı yâre."

Abdülhak Hâmid

16

Seninle ey mütevahhiş terâne-i ilhâm,
Seninledir ki şu gurrende şi'r-i ra'd-ı âhenk
Dehâ-yı mu'ciz-i "Hâmid"den eylemiş feverân!
Dehâ-yı mu'ciz-i Hâmid ki âsumânlar teng
Gelir tulû'una; binlerce mevkib-i ecrâm
Onun medâr-i me'âlinde eyleyip devrân,
Döker riyâz-ı zemîne hayât-ı nûr-ı nigâh.
Dehâ-yı Hâmid olunca seninle velvele-dâr,
Sen ey lisân-ı mübeccel, lisân-ı rûh-ı âgâh,
Kemâl-i şânını bir Hâmid eylese izhâr,
Gezer kevâkib-i ânın cihân-ı bâlâda
Ulüvv-i kadrin olur belki nezd-i Mevlâ'da!

17

Değil eâzımın ulviyyet-i beyânında,
Bugün bütün yeni şâ'irlerin lisânından
Tulû' eden o güzel, nâ-şinide efkârın
O ince, tatlı, samîmî nikât-ı ebkârın
Lisân-ı hâzır iken masdar-ı zuhûru yine,
Onun hücûm u ta'arruz tilâl-ı kudretine,
Ne boş fikr ki nihâyet sükût u hüsrândır
Lisân-ı hâzıra fikr ü hayâl hayrândır,
Lisân-ı hâzıra kalb ü revân perestiş eder:
Şükûfelerden uçan handeler kadar dilber,
Bahâra âkis olan levha-i bülend- sehâb
Kadar hayâl-rübâ; subh-ı leyle-i mehtâb
Kadar enîs-i cenân; gulgul-i ru'ûd kadar
Mehîb! Nâ-mütenâhîliğinde fikr ü nazar
Bulur hakâik-ı lâhûtî, rûh-ı eşyâyı,
Görür mezâhir-i ânında nûr-ı Mevlâ'yı!
Bunun; bu şanlı lisânın ki aynı âlemdir
Ki zevk u şekli semâvî, ki lafzı mülhemdir.

18

-Bütün nücûm ü şümûsuyla kâinât gibi-
İle'l-ebed kalacak şekli, lafzı, terkîbi
Onun olunca nigeh-dârı gâze-i terkîb
Nikâb-ı nâz-ı terâkîbi eylemek tahrîb,
Nücûmu silmeye benzer semâ-yı millîden,
Bu âsumâna erişmezsün ey mu'annid sen!
Bu âsumân-ı belâğ-ı mübînin envârı
İle'l-ebed tutacaktır likâ-yı a'sârı!

"Yarın sen ağları gün doğmadan hâzırlarsın
Sakın yedek biraz ip, mantar almadan gitme ...
Açınca yelkeni, hiç bakma oynasın varsın;
Kayık çocuk gibidir oynuyor mu kaydetme,
Dokunma keyfine; yalnız tetik bulun, zîrâ
Deniz kadın gibidir: Hiç inanmak olmaz ha!"

Tevfik Fikret

Nasıl gelir sana bir böyle şi'r-i millînin
Lisân-ı sâdesi? Olsan ne rütbe kûtehbîn
Bunun beyânını etmez ta'annüdün ta'yîb,

Fakat lisânı bilen bir edîb için ne garîb

19

Olur onun yalnız rûh-ı sâfını yazmak
Tilâl-ı fikrini görmek değil midir bir hak?
Buhâr-ı hışmını tasvîr ederse bir hâme
Neden sezâ görülür şimdi gayza, düşünâma?
O mu'cizât-ı makâlin ki bir nümûnesini,
Birer misâlini gösterdim, ey şebâb seni
Senin cenânını titretmiyor mu te'sîri?
Nasıl duyarsa revânın sadâ-yı tekbîri
Duyar bu sözleri de, çünkü rûh-ı ecdâdın
O sözlerin özüdür! Bil ki nesl ü ahfâdın
İle'l-ebed bu lisânla tekellüm eyleyecek.
Lisânı aslına ircâ' için heveslenmek,
Tulû'a muntazır olmak gurûb-ı mâzîden
Demektir, işte hakîkât. Te'emmül eyle de sen
Eger bu kâbil ise yaz bütün açık Türkçe.
Fakat bu mümkün olur mu? Açık lisân önce
Beş altı yüz sene evvel gerekti; Türkçemizi
Zuhûrumuzda bıraktık; Acem lisânı bizi
Esîri eyledi; zîrâ Acem lisânından
Gelirdi fikretimden, nasîbe-i irfân.

20

Yazardı sâhib-i "Mevlûd" Acem edâsıyla,
Acem lisânına düşmüştü "Yûnus Emre" bile.
Acem de tâbiş-i îmâna mazhar olmuştu,
Onun da rûhuna Kur'ân lisânı dolmuştu,
Demek lisânımızın rûhu nûr-ı Kur'ân'dır,
Bugün o feyz-i müebbed lisânda tâbândır.
Bu halka sonra temeddün gelince Avrupa'dan,
Bütün ulûm u fûnûnu müdekkikîn-i zamân
Arap, Acem kelimâtıyla eylemiş tedvîn,
Teşekkül etmiş o himmetle bir lisân-ı metîn.
Denir ki "Millet için yazmalı" güzel: Bize siz
Bu milletin bütün efrâdını beyân ediniz.
Bu milletin bütün efrâdı köylü, çiftçi midir?
Bugün şebâb-ı münevver, zamân için nâdir
de olsa çehre-i âtî değil midir o şebâb?
Avâm için onu terk eylemek olur mu sevâb?
Avâm içinde şebâb-ı münevver olmalıdır:
Çiçek hayâtını hurşîd-i âsumândan alır.

21

Lisân-ı hâzırî eşkâl-i bî-misâliyle
Bilen hazâ'in-i irfân bulur, lisânı hele
Bütün kavâid-i mazbûtasıyla öğrenmek
Şebâba farzdır ! İnsân için büyük bir emek
Değildir öğrenivermek lisân-ı mâderini.
Açın kitâb-ı lisânın bütün serâirini
Görürsünüz ki Arapça, Acemce "terkîbler"
Lisân-ı halka yer etmiş, bugün yazar, söyler
Bütün kavâid-i terkîbi her sınıftan halk,
Bırak biraz okuyan kısmı cehl-i mutlaka bak:
"Suâl-i hâtıra geldim" diyor bugün amele,
Diyor "sabâh-ı şerîfin" manav, balıkçı bile.
Nasıl "selâmün aleyküm" çıkar bugün dilden?
Nasıl demez "Ramazân-ı şerîf" Türkçe bilen?
Acep "büyük kapı" derler mi Bâb-ı âlî'ye?
Veyâ "Serây-ı hümâyûn" bizim ahâlîye

Yabancı söz müdür? İnsâf edin: "Hukûk-ı ibâd",
"Safâ-yı âile" yâhûd "muhabbet-i evlâd"
22

Bizim lisânımıza ecnebî midir? Hele ben,
O Türk'ü anlayamam ki vüfûr-ı cehlinden
Denince "Rahmet-i Mevlâ" nedir suâl etsin,
"Resûl-i Ekrem"i derk etmesin; o hâlde niçin
Yaşar cihânda? Ne anlar? Bu vehm-i bâtıldır:
"Çâlâb" diyen bizim Allâh'a pek yabancı kalır!

Biraz hasîsa-i irfân ile olan mecbûl
Nasıl edâ-yı terâkîbi görmesin makbûl!
O incelik o letâfet o revnak-ı tasvîr
O insicâm u talâkat o şiddet-i te'sîr
Lisâna bahş ediyor sanki nefha-i i'câz!
Birer misâl alalım, söyleyin şu "arz-ı niyâz",
"Hayâl-i yâr" "nesîm-i seher", "likâ-yı hazân",
"Bükâ-yı rûh", "nikâb-ı hayâ", "enîn-i cenân",
"Garîk-ı lücce-i zulmet", "sadâ-yı dûr-â-dûr",
"Ezel-nümâ", "ebediyyet- karîn", "bülend-zuhûr",
"Harîm-i dil"... gibi eşkâl-i fikri hep tarasak,
Bütün bu sözler için sâde bir beyân arasak,
Acep bulur muyuz? İnsân bu fikre hayret eder:
Nasıl zamân-ı terakkî rücû'a gayret eder?!

23
Nasıl denir meselâ Türkçe "inkisâr-ı hayâl",
"Gulüvv-i hiss", "feyezân-ı ezel", "hayâl-i muhâl"
Tezeyyünât-ı lisândan değil bu terkîbler
Birer me'âl-i nevîndir, bütün yazar, söyler
Bu ince sözleri erbâb-ı fen, fuhûl-i zamân,
Bu canlı sözler olur tercemân-ı akl u cenân

Ya lem'a-zâr-ı tulû'unda fen u ma'rifetin,
Zuhûr eden bu kadar hâtifi beyân-ı lügatin
Nedir mukâbili terkîbi terk edersek biz?
Nasıl denir meselâ, lutf edip de söyleyiniz:
"E'imme-i fukahâ", "nass-ı kâtî'-ı Kur'ân",
"Tetebbu'ât-ı amîka", "tekâmül-i irfân",
"Tecellî-i ezeli", "mebhas-i ilâhiyât",
"Mesâlik-i edebiyye", "mukadderât-ı hayât",
"Hukûk-ı müktesibe", "hikmet-i tabî'iyye",
"Fezâ-yı nâ-mütenâhî", "hudûd-ı şer'iyye",
"Levâzım-ı beşeriyyet", "te'âvün-i akvâm",
"Tebahhurât-ı hevâ'iyye", "sıklet-i ecsâm",
"Mizâc-ı bünye", "eâzım-ı kîhf", "dimâğ-ı beşer",
"Hayât-ı arz", "medâr-ı ciddî", "hübût-ı kamer",
24

"Mu'âdelât-ı riyâziyye", "inbisât-ı hevâ",
"Füsûl-ı erba'a", "ilmü menâfi'u'l-a'zâ"...
Bütün bu yolda terâkîbi eylemek ta'dâd
Ne mümkün? İşte misâl, işte sâha-i îcâd:
Bulun da gösteriniz Türkçe'nin edâsıyla
Lisân-ı fenne girer bir küçük nümüne bile!
"Fezâ-yı nâ-mütenâhî"yi şimdi biz meselâ
Nasıl beyân ederiz Türkçe? Yoksa bî-ma'nâ
Bir iltizâm-ı tasannu' mudur lisân-ı ulûm?
Lisân, lisân-ı fûnûn olmadıkça en meş'ûm
Sükût-ı ceble giriftâr olur bütün millet,

Kazar mezârımızı sâdelik denen illet
Atın vücûd-ı lisândan revân-ı terkîbi
Kalır, hazîz-i mezellette na's-hâr gibi,
Tefessuh etmeye âmâde bir kadîd-i mâl,
Çöker medâric-i âtiye zıll-ı izmihlâl!

25

Değil bütün şu'arâya, ricâl-i seyfe, bütün
Efâzıl-ı ulemâya ta'arruz etmek için
Bakın -pek ince tefekkürle!- mu'teriz ne demiş:
Nasîb olan bize bir "enderûn lisânı" imiş!
Lisân-ı hâzır için enderûn lisânı diyen,
Ne söylüyor acaba anlamış mı? Doğrusu ben
Bu ictisâra derim: "Enderûn lisânıyla!"
Bütün mefâhir-i tâbân-ı millete hamle!
Lisân-ı hâzır on pâdişâh-ı âlem-gîr
Kılıç ucuyla semâvâta eylemiş tahrîr!
Lisân-ı hâzır "Fâtih" cihâna bahş etmiş,
Onunla âlem-i İslâm'a müjdeler gitmiş;
Onunla gulgule-i feth-i arş-ı Yezdân'a
O pâdişâh-ı muazzam çıkarmış!... İnsâna
Veleh verir bu mukaddes lisâna ta'n etmek!
Bütün mekârımı tezyîf için mi olsa gerek
O -ince zan olunan!- nükte-i tecâvüzle
Heveslenip duruvermek lisânı tezlîle?
Demek ona bir millet hep "enderûnî"dir?
Uşak makûlesi insânlar öyle mi? Şunu bir
26

Sizinle anlaşalım biz: Demek ki - cür'ete bak! -
"Sinân Paşa" kapucu, "Fâzıl Ahmed" oldu uşâk?
Demek "mütercim-i Kâmûs", "Hâce Sa'deddîn",
"Gelenbevî", "Koca Râgıb"... Bütün o ehl-i yakîn
Uşak lisânı yazarlardı? Yâ ulû'l-ebâr!
Nedir bu cû'-ı ta'arruz bu aşk-ı istihkâr?
Bakın şu savlet-i tahrîb ü hedme, ibret alın:
Kazar mezârını evlâd-ı ma'rifet vatanın!
Ya vezni? Vezn-i arûziyi sevmemek bana bir
Rebâb-ı cenneti kırmak kadar günâh gelir!
Bu vezn-i rûhda âhengin en güzîdesi var,
Bununla şâ'ir-i Hak devr-i kâinâtı yazar
Eger "Lisân-ı tabî'î değil" demekse merâm,
Ben işte fikrimi nazm ile eyledim ifhâm.
Şu nazm-ı sâdede birkaç nakîsa varsa eğer,
Kusur aczime âid, nakîsa şân-ı beşer,

Emîn olun ki "hesâb-ı benân"da nesr olamaz,
Beşer kemâl-i tabî'îyi bir zamân bulamaz
27

Bu iddi'aları hep terk edin ki pek boştur,
Yıkık binâ-yı hurâfâta tırmanan yorulur.
Lisân-ı şâ'ir eger milletin lisânı ise
Lisân-ı milleti atmak değil midir habse,
Bütün açık, kaba eşkâli iltizâm etmek?
Cihân, temeddün-i Tatar'a lâayık oldu demek?
Arapça söndü, Acemce koğuldu, Kayı Hân
Lisânı çıktı mezârından öyle mi, ne zamân?
İşitmedik bunu, duysak da şimdi anlamayız!
Tekâmülât-ı tabî'iyeye tarafdârız,
Fakat rücû'-ı tedennîye düşmen cânız;

Ne derseniz deyiniz halka nûr-ı irfânız!
Avâm içinde havâss-ı ukûl içinde yazar,
Yazar, yazar dururuz infilâk-ı haşre kadar!
Lisân bütün edebiyâtı kavramış, almış
Yed-i müebbede-i gurme halkı, kök salmış
Urûk-ı millete, Osmânlı neslinin üzerine!
Görünmüyor mu bedâhet mu'annidin gözüne?
28

Bu milletin bütün efrâdı echel-i akvâm
Değil ki fikrini tebliğ için lisân-ı avâm
Kifâyet etsin ânın mağz-ı bî-talâkına;
Kifâyet etse bütün milletin hamâkatına
Kanâ'at eylemek îcâb eder; ne fikr-i muhâl!
Avâm için yazı yazmak mıdır bu vehm-i hayâl?
Avâm için yazı yazmak ta'ammüm etse hele?
Me'âli-i edebiyât ölür bu illetle!
Bakın Fransa'ya "Verlen", "Samin", "Hügo", "Rostan"
"Müse", "Lamartin"... O bâri' kevâkib-i irfân,
Avâm için mi yazarlar? Ben anlarım da yine
Avâmı halkın o şâ'irlerin meziyyetine
Kalır yabancı, bu her yerde böyledir zîrâ
Avâm için olamaz her bedâ-i garrâ.
Hüdâ mehâsini saçmış fezâ-yı eflâke,
Mehâsin-i ebediyet ki fikr-i derrâke
İyân olursa da mahfî kalır ehâliden,
Onun lisânını yazsan da ey mu'annid sen!
Bakın şu beyte, ne anlar avâm-ı halk okusa,
Bunun lisânı da "millî" değil midir yoksa?
29

*"Bir de baktım ki tek onluk bile yokmuş kesede
Mühürüm boynunu bükmüş duruyormuş sâde"*

Mehmed Âkif

Avâm için yazınız siz, bu hakkınız, biz de
Şebâb için yazarız bî-adîl ü nâzende
Havâss-ı ümmete şâyân nefâ'is-i eş'âr
Semâ semâ tabakâtıyla halk için efkâr
Cihânda nâ-mütenâhîdir, işte kudret-i Hak
Cihânı böyle yaratmış, bu sırrı anlamamak
Ta'annüd etmeye vâbestedir, varın sizler
Avâm-ı halka olun ber-güzîde bir rehber
Bu tarzı ben severim, siz avâm için yazınız.
Açık lisân ile pek sâde nağmeler ... Yalnız
Dokunmayın bu lisânın beyân-ı şiddetine,
Dokunmayın onun âheng-i zî-celâdetine!
Dokunmayın, yıkılır yoksa en büyük âmâl!
Lisân batarsa çöker şâh-râh-ı istikbâl!
Dokunmayın, bu lisân çünkü dîn ve târihin
Lisânıdır, onu temsil eden beyân-ı güzîn
Bütün mefâhir-i mâzî lisânıdır, bırakın
Uzak asırları, âtf-i tâb-dâra bakın!
30

Sen ey lisân-ı havârik beyân-ı Osmânî
Ki asr-ı hâzıra şâyân defîne-i irfân,
Ki rûh-ı millet için tercemân-ı sâdıksın;
Muhammed ümmeti oldukça tâlî-i Kur'ân,
Cidâr-ı Ka'be'ye urdukça arş-ı Yezdânî,
Bu halk için kalacaksın bu halka lâyıksın!
Seninle ben yazarım zühreden latîf eş'âr,

Seninle ben çıkarım tâ burûc-ı seyyâre;
Kalır hazâne-i millette "cünbiş-i ebhâr"
Kalır durur ebediyette şî'r-i "tayyâre"
Senin tekâmül-i nûrunla bir fezâ-yı ba'îd
Eder hayâlîme binlerce kehkeşân temdîd!
330 Sene-Mart 17

KAYNAKÇA

- AKBAŞ, Onur (2013). "Lisân-ı Osmânî Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies*, Volume 8, S. 1, pp. 677-684.
- AKYÜZ, Kenan (1985). "Ali Ekrem Bolayır", *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: İnkılap Yayınları, s. 356-358.
- ANDI, Fatih (1998). "Devrin Edebiyatçılarının Mektupları Işığında Ali Ekrem'in Şiirimiz Makalesi ve Neticeleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 9-10, s. 47-69.
- BOLAYIR, Ali Ekrem (H. 1332 / M. 1914). *Lisân-ı Osmânî*, İstanbul: Zerâfet Matbaası.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet (2011). "Kemâlzâde Ali Ekrem", *Türk Edebiyatı Tarihi (I-IV)*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 841-854.
- GÜR, Alim (2004). "Ali Ekrem Bolayır'ın Biyografisine Katkılar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 11, s.354-381.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal (1999). "Ekrem Bey", *Son Asır Türk Şairleri*, (Haz: Müjgan Cunbur), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 431-439.
- ÖZAYDIN, Burcu (2012). *Ali Ekrem Bolayır'ın Dergi ve Gazetelerde Yayınlanmış Yazıları*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZGÜL, Metin Kayahan (1991). *Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (1987). *Ali Ekrem Bolayır*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (1992). "Bolayır, Ali Ekrem", *İslâm Ansiklopedisi*, C.6, s. 275-276.